

Oulangan lakkisienikartoitus 2018

Hydrologia-LIFE (LIFE16NAT/FI/000583)

Katri Kokkonen

JOHDANTO JA MENETELMÄT

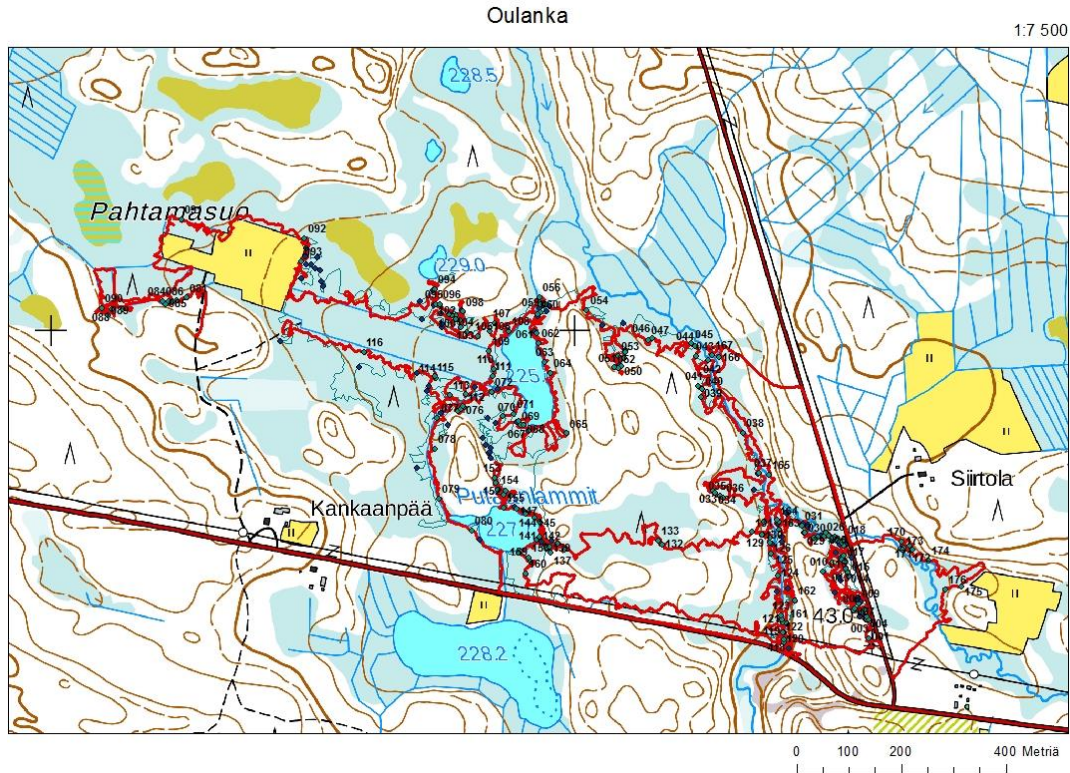
Kartoituksen tavoite ja tarkoitus

- Kartoituksen tavoitteena oli selvittää harvinaisten tai arvokasta elinympäristöä indikoivien suursienten, erityisesti helttasienten ja tattien, esiintymistä Oulangan suunnitellulla ennallistamisalueella. Raportin tuloksia hyödynnetään Natura2000-alueen ennallistamisen ja hoidon suunnittelussa ja toteutuksessa. Raportti on tuotettu EU:n LIFE-rahoituksen tuella Hydrologia-LIFE -hankkeessa.

Kartoituskohteet ja -menetelmät

- Suunniteltu ennallistamisalue sijaitsee Putaanlampien ympäristössä ja Pahtamasuolla, rajautuen Isokuusikontiehen. Ennallistamisalueen ja siihen välittömästi liittyvien alueiden rehevät biotoopit olivat ohjeistetusti ensisijaisia kohteita. Koska alue oli hyvin laaja ja reheviä alueita paljon, keskityin suunnitellun toimenpidealueen puron/ojanvarsiin. GPS:n tallentamat kuljetut reitit näkyvät Kartassa 1. Kartasta näyttää puuttuvan toisen kartoituskerran jälkiloki, vaikka tallensin sen maastossa.
- Kartoitin syksyllä kahteen otteeseen: 17.-19.8.2018 29.5 h ja 24.-25.9. 17 h. Ensimmäisellä kerralla sieniä esiintyi yleisesti ottaen melko vähän ja toisella kerralla vähän.
- Merkitsin muistiin kohtaamiani tavallista harvinaisempia tai tunnistamattomia sieniä, rekisteröin niiden sijainnin GPS-laitteella (Garmin GPSmap 64), ja keräsin näytteitä. Lisäksi huomioin kasvillisuutta ja ojien tilaa.
- Kuivanäytteitä määritin mikroskoopilla, kirjallisuuden avulla, ja vertaamalla Turun yliopiston kasvimuseon kokoelmanäytteisiin. Koska outoja ja mielenkiintoisia sieniä oli paljon, tein useista näytteistä myös DNA-analyysin. Osa näytteistä jäi ainakin tässä vaiheessa nimeämättä, erityisesti risakkaista (*Inocybe*) ja *Telamonia*-alasukun seitikeistä.

- Yleisyysarviot perustuvat teoksiin Suomen helttasienten ja tattien ekologia, levinneisyys ja uhanalaisuus (2005), Funga Nordica (2008), ja Sienet ja metsien luontoarvot (2014), sekä omaan kokemukseen.
- Merkittävimpien lajihavaintojen koordinaattitiedot on tallennettu Excel-taulukoihin.

Kartta 1. GPS-laitteen jälkiloki pisteinen.

TULOKSET

Lajihavainnot

- Kartoitusalueen keski- ja itäosassa oli hyvin arvokas sienilajisto, joka ilmentää maaperän runsaskalkkisuutta ja arvokasta kosteikkoa. Uhanalaisia lajeja löytyi kaksi: lettotuhkelo ja violettirusokas. Molempia esiintyi usealla paikalla. Lettotuhkelo oli erityisen runsas pohjoisen Putaanlammen lounaispuolella. Silmälläpidettäviä lajeja löytyi kolme: sammalpiennarsieni, hammasrisakas ja syrjäntympönen. Lisäksi esiintyi paljon muita harvinaisia, puutteellisesti tunnettuja, outoja, tai arvokasta elinympäristöä indikoivia lajeja (Taulukko 1, Kartat 2 ja 3). Taulukon indikaattoriarvot viittaavat kirjaan Sienet ja metsien luontoarvot (von Bonsdorff ym. 2014). Suomelle uusia havaintoja olivat *Hebeloma fuscatum* -tympönen ja *Inocybe leiocephala* -risakas (näytteet sekvensoitu). Molemmat kasvoivat eteläisen Putaanlammen rannalla, ja *I. leiocephala* lisäksi pitkien poikittaisojien pohjoispuolella. *Hebeloma fuscatum* on tympöstutkijoiden mukaan arktis-alpiininen laji ja tavattu Pohjoismaista vain Huippuvuorilta (Beker ym. 2016). Samoin *I. leiocephala* on havaittu aiemmin Pohjoismaissa vain alppivyöhykkeestä tuntureilta (Larsson ym. 2014), mutta sitä on esiintynyt muualla myös alavilla mailla, esim. Virossa. Lajien levinneisyyksiä ei siis vielä tarkoin tunnetta. Silokaunorisakasta ja *E. cuspidiferum* -rusokasta on aiemmin havaittu Suomessa kerran, mutta syksyn kartoituksissa löysin molempia lajeja soilta kahdelta alueelta.

- Eniten harvinaisia lajeja esiintyi kaakkoisosan leveiden purojen ympäristössä, pohjoisen Putaanlammen luoteispuolella, ja Putaanlampien ympärillä. Länsiosa oli karumpaa ja puusto paikoin hakattua. Myös pitkien poikittaisojien ympäristö oli hakattua enkä tarkastellut siellä sieniä. Kyseisten ojien länsipään pohjoispuolisessa vanhassa metsässä esiintyi harvinainen sinappirousku ja puutteellisesti tunnettu *Hebeloma marginatum*. Putaanlampia yhdistävän ojan vieressä en havainnut harvinaisia sieniä, mutta kuitenkin yleisehköä arvokkaan kosteikon indikaattoria tihkurisakasta. Osa kartoitusalueella havaituista lajeista saattaa olla tieteelle uusia, kuten kaakkoisen puron luona esiintyneet *Entoloma aff. palustre* ja *E. aff. politum* rusokkaat, eli mahdolliset lähilajit *palustre* ja *politum* -lajeille. Tarkoitukseni on tutkia lajeja lisää. *Entoloma palustre* -lajin kuvasin tieteelle uutena Oulangalta v. 2015, eikä sen vielä tiedetä esiintyvän muualla.

Taulukko 1. Kartoituskohteen merkittävimmät lajihavainnot.

Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	Uhanal.lk	Muu status	Runsas (esiintymät)
Bovista paludosa	lettotuhkelo	VU		13
Entoloma mougeotii var. fuscomarginatum	violettirusokas	VU		4
Entoloma mougeotii var. mougeotii			harvinainen	1
Agrocybe elatella	sammalpiennarsieni	NT		2
Inocybe appendiculata	hammasrisakas	NT		1
Hebeloma syrjense	syrjäntympönen	NT		1
Hebeloma fuscatum			Suomelle uusi, harvinainen?	1
Inocybe leiocephala			Suomelle uusi, harvinainen?	3
Entoloma aff. palustre			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
Entoloma aff. politum			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
Entoloma cuspidiferum			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
Entoloma sarcitulum			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
Entoloma aff. sarcitulum			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	5
Entoloma sp. subgen. Cyanula			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
Entoloma korhonenii			harvinainen	3
Inocybe fuscescentipes			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	2
Naucoria luteolofibrillosa	hahtuvaruostehelppä		indikaattoriarvo IA5	1
Inocybe leucoblema	isorisakas		IA3	2
Inocybe terrigena	helokkarisakas		IA3	5
Inocybe leptocystis	nororisakas		IA3	4

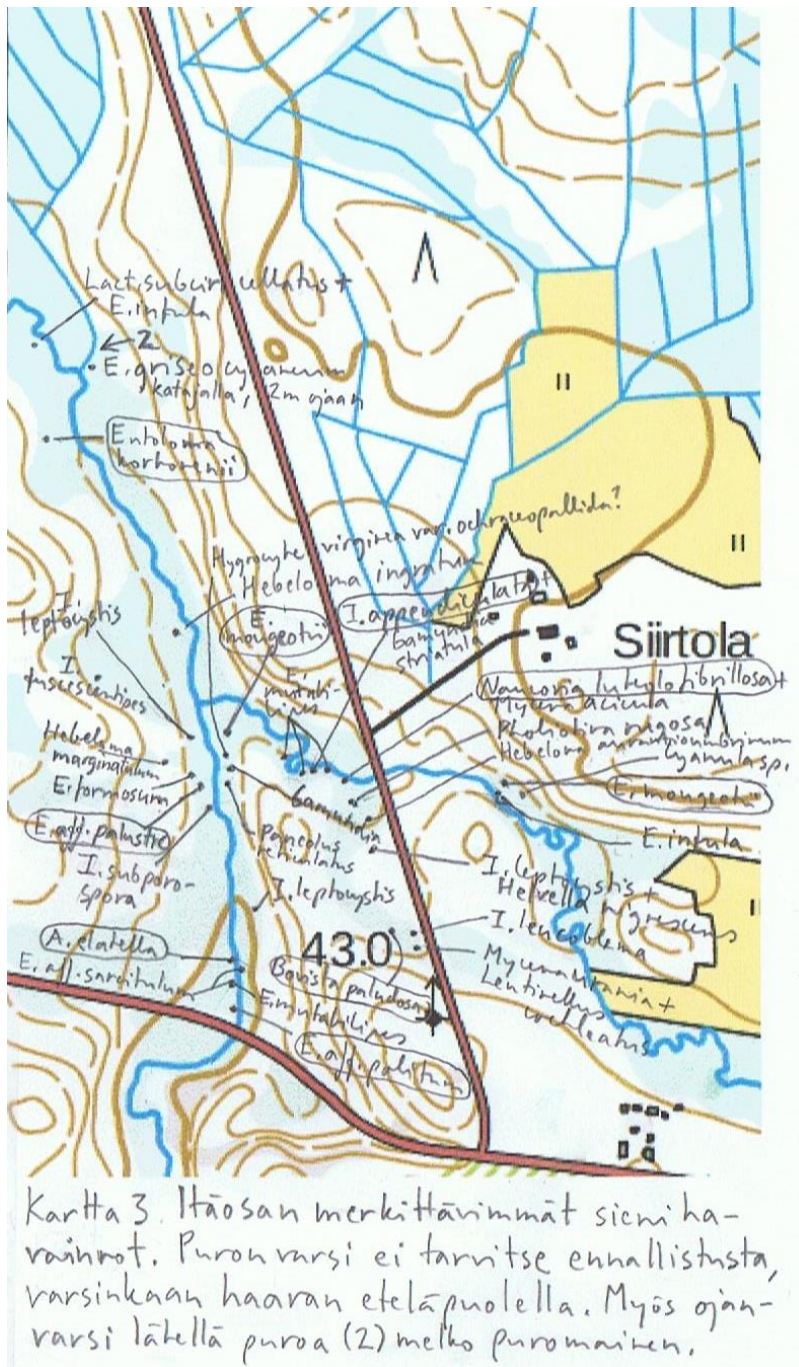
<i>Lactarius subcircellatus</i>	pohjanrousku		IA3	1
<i>Lactarius flavopalustris</i>	sinappirusku		IA3	1
<i>Panaeolus reticulatus</i>	hetekirjohelttä		puutteellisesti tunnettu, harvinainen	1
<i>Pholiotina rugosa</i>			puutteellisesti tunnettu, harvinainen	1
<i>Psathyrella panaeoloides</i>			harvinainen	1
<i>Inocybe subporospora</i>	piskurisakas		harvinainen	3
<i>Helvella nigricans</i>	mustasatulamörsky		harvinainen	1
<i>Pholiotina teneroides</i>			puutteellisesti tunnettu, harvinainen	1
<i>Lentinellus flabelliformis</i>	viuhkasahahelttä		harvinainen	1
<i>Entoloma mutabilipes</i>	silmärusokas		puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	6
<i>Mycena latifolia</i>	hiirenhiippo		puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
<i>Mycena urania</i>	kyyhkyhiippo		harvinaisehko	1
<i>Mycena acicula</i>	tulihiippo		harvinaisehko	1
<i>Rugosomyces fallax</i>	kääpiökaunolakki		harvinaisehko	1
<i>Hygrocybe mucronella</i>	karvasvahakas		harvinaisehko	3
<i>Entoloma griseocyaneum</i>	suomurusokas		harvinaisehko	1
<i>Entoloma formosum</i>	pronssirusokas		puutteellisesti tunnettu, harvinaisehko?	3
<i>Entoloma infula</i>	hiipporusokas		harvinaisehko	4
<i>Helvella lacunosa</i>	mustamörsky		harvinaisehko	1
<i>Helvella elastica</i>	silojalkamörsky		harvinaisehko	1
<i>Gamundia striatula</i>	viirusavulakki		harvinaisehko	2
<i>Melanoleuca melaleuca</i>	nokisatahelttä		harvinaisehko	1
<i>Cantharellus lutescens</i>	kosteikkovahvero		harvinaisehko	1
<i>Lepista densifolia</i>	maitomalikka		IA2	5
<i>Lactarius hysginoides</i>	nororousku		IA2	2
<i>Inocybe nematoloma</i>	tihkurisakas		IA2	5
<i>Hebeloma marginatum</i>			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	2
<i>Hebeloma aurantiumbrinum</i>			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	2
<i>Hebeloma ingratum</i>			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
<i>Hygrocybe virginea</i> var. <i>ochraceopallida</i> ?			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
<i>Mallocybe</i> sp.			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	4
<i>Clitocybe favrei</i> ?			puutteellisesti tunnettu, harvinainen?	1
<i>Fayodia bisphaerigera</i>	hiipposavulakki		IA1	1

<i>Inocybe maculata</i>	täplärisakas		IA1	2
<i>Cortinarius sanguineus</i>	veriseitikki		IA1	1
<i>Arrhenia lobata</i>	röyhelövinokas		yleisehkö?	1
<i>Hebeloma clavulipes</i>			puutteellisesti tunnettu	1
<i>Hebeloma nigellum</i>	siltitympönen		puutteellisesti tunnettu, yleisehkö?	1
<i>Entoloma vinaceum</i>	pahkarusokas		puutteellisesti tunnettu, yleisehkö?	3
<i>Gyroflexus brevbasiatus</i>	nevanapalaksi		puutteellisesti tunnettu, yleinen?	1

- Havaittuja yleisehköjä tai yleisiä lajeja olivat mm. harmaakärpässiini (*Amanita vaginata*), turvenapalaksi (*Arrhenia onisca*), reunusmalikka (*Clitocybe marginella*), tummalakiseitikki (*C. decipiens*), *Cortinarius diasemospermus*, pelargoniseitikki (*C. flexipes*), näreseitikki (*C. flos-paludis*), rikkihellettaseitikki (*C. huronensis*), pohjanlimaseitikki (*C. septentrionalis*), kangarusokas (*E. cetratum*), haisurusokas (*E. nidorosum*), naparusokas (*E. undatum*), ratasnääpikkä (*Galerina clavata*), vyönääpikkä (*G. jaapii*), myrkkynääpikkä (*G. marginata*), rahkanääpikkä (*G. sphagnorum*), nukajalkanääpikkä (*G. vittiformis*), sammalumpympönen (*Hebeloma incarnatum*), pattitympönen (*H. leucosarx*), pisamatypmpönen (*H. velutipes*), vahverovahakas (*Hygrocybe cantharellus*), kartiovahakas (*H. conica*), koivuvahakas (*Hygrophorus hedrychii*), karhunsammallahokka (*Hypholoma polytrichi*), nääänrisakas (*I. castanea*), hahtuvarisakas (*I. flocculosa*), kaunorisakas (*I. lindrothii*), rusojalkarisakas (*I. nitidiuscula*), okkarisakas (*I. ochroalba*), kittirisakas (*I. sindonia*), valkokarvarousku (*Lactarius scoticus*), mesisatahelmta (*Melanoleuca cognata*), rustohiippo (*Mycena laevigata*), risuhiippo (*M. speirea*), hirvenkirjohelmta (*Panaeolus alcis*), rengaskuupikka (*Pholiotina vexans*), *Psilocybe crobulus*, metsämadonlakki (*Psilocybe phylogena*), risumadonlakki (*P. silvatica*), oranssinapalaksi (*Rickenella fibula*), häivehapero (*Russula nauseosa*), monivärihapero (*R. versicolor*), ja sappinapanahikas (*Xeromphalina caudicinalis*).

HOITO YM. SUOSITUKSET

- Ojien umpeuttaminen vaikuttaisi todennäköisesti suotuisasti sienilajistoon. Ennallistaminen näyttää jo aloitetun, koska puustoa oli länsiosassa laajasti hakattu ojien ympäriltä. Hyvä huomioida toimenpiteissä, että melko lähellä oja kasvaa paikoin harvinaisia sieniä, esim. uhanalainen violettirusokas 10 m päässä Putaanlampia yhdistävästä ojasta. Ainakaan kaakkoisosan purot ja pohjoisesta Putaanlammesta pohjoiseen lähtevä puro eivät tarvitse ennallistusta. Niiden varrella kasvoi useita harvinaisia sieniä, mukaan lukien uhanalainen lettotuhkelo ja silmälläpidettävät sammalpiennarsieni ja hammasrisakas, jotka vaarantuivat toimenpiteissä. Harvinaisehko suomurusokas kasvoi katajan rungolla melko puromaisen ojan vieressä. Ehkä paikalla on ollut ennenkin puro, eikä se siten tarvitsisi ennallistusta. Karttoihin on merkitty mainittuja hoitoon liittyviä paikkoja.

KIRJALLISUUS

- Beker, H. J., Eberhardt, U. & Vesterholt, J. 2016: *Hebeloma* (Fr.) P. Kumm. Fungi Europaei 14. Edizioni Technografica, Lomazzo, Italia.
- von Bonsdorff, T., Kytövuori, I., Vauras, J., Huhtinen, S., Halme, P., Rämä, T., Kosonen, L. & Jakobsson, S. 2014: Sienet ja metsien luontoarvot. Norrlinna 27: 1-272.
- Hansen, L. & Knudsen, H. (toim.) 2008: Funga Nordica. Agaricoid, boletoid and cyphelloid genera. Copenhagen, Denmark.
- Larsson, E., Vauras, J. & Cripps, C. 2014: *Inocybe leiocephala*, a species with an intercontinental distribution range: disentangling the *I. leiocephala* - *subbrunnea* - *catalaunica* morphological species complex. *Karstenia* 54 (1): 15-39.
- Salo, P., Niemelä, T., Nummela-Salo, U. & Ohenoja, E. (toim.) 2005: Suomen helttasienten ja tattien ekologia, levinneisyys ja uhanalaisuus. Kurikka.